

BOUWSTEEN voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021

Hoofdonderwerp: **Natuur en Biodiversiteit**

Opstellers / meedenkers: Experts van Provincie Zeeland, ZLTO / Poldernatuur Zeeland), SLZ, HZL, SBB, Gemeente Noord-Beveland, Veiligheidsregio, ZMf

(NB Vanwege openbare publicatie zijn hier alleen de namen van de organisaties genoemd, niet de namen van de experts)

Inhoud bouwsteen overgenomen **deels** uit andere visie, namelijk: Natuurvisie Zeeland (onderdelen natuurbescherming, -beheer, -ontwikkeling, -herstel en -beleving (cf. Richtingen Notitie Zeeuwse Omgevingsvisie 2021)

Afbakening (= nieuw toegevoegd)

Het gaat in deze bouwsteen m.n. om Natuur & Biodiversiteit op land. Voor het thema Buitendijkse Natuur & Biodiversiteit wordt input voor de ZOvi geleverd vanuit de Zuidwestelijke Delta Gebiedsagenda 2050 (<https://www.zwdelta.nl/over-zuidwestelijke-delta/strategie/gebiedsagenda-zuidwestelijke-delta-2050>). Het is ons echter nu nog niet geheel duidelijk wat de inhoud van deze agenda (die meer visie zal zijn) precies wordt. Daarom doen we aan het toch enige uitspraken aangaande de buitendijkse Zeeuwse Natuur.

Huidige situatie

Samenvatting van actuele situatie van het onderwerp in cijfers, tekst en kaartbeelden.

Begin mei verscheen het IPBES-rapport. Essentie van het rapport: één miljoen soorten wordt met uitsterven bedreigd, 32 procent van de bossen is verdwenen, het gebruik van plastic is vertienvoudigd en 55 procent van de oceanen is aangetast door visserij. De biodiversiteit en de meeste doelstellingen van de mondiale biodiversiteitstop in Aichi (2010) worden in 2020 niet gehaald.

Noodzakelijk is dat de bescherming van de biodiversiteit veel breder in de samenleving verankerd is: een natuurinclusieve economie en een natuurinclusieve samenleving.

Achteruitgang biodiversiteit

In Nederland is de biodiversiteit, afgemeten aan kwaliteit en kwantiteit van natuur, afgenomen tot circa 15 procent van de oorspronkelijke situatie. Het verlies aan biodiversiteit is daarmee aanzienlijk groter dan elders in Europa en de wereld. In Nederland gaat vooral de biodiversiteit van duinen, agrarisch gebied en stedelijk gebied nog steeds verder achteruit. Van de overige leefgebieden zijn de trends de afgelopen 10 jaar stabiel na decennialange afname. Van herstel is nog geen sprake. In alle gevallen gaat het overigens alleen om de biodiversiteit van de fauna op land. De voornaamste oorzaak van biodiversiteitsverlies in de duinen is de hoge stikstofdepositie en verder spelen verdroging, verminderde dynamiek, en een te klein oppervlak leefgebied een rol (relatie met verstoring door m.n. recreatie).

Een historische reconstructie van populaties van boerenlandvogels laat zien dat de achteruitgang sinds 1960 zelfs meer dan 50% bedraagt (sinds 1990 30%). De afname is recentelijk afgevlakt, maar nog allerminst omgebogen in een herstel, ondanks de inzet van efficiënt en effectief agrarisch natuurbeheer. De achteruitgang van de boerenlandvogels komt vooral door intensivering en schaalvergroting in de landbouw en de uitbreiding van steden en wegen.

De karakteristieke fauna van stedelijk gebied ging er tussen 1990 en 2017 in aantallen op achteruit met gemiddeld bijna 50 procent. Het betreft hier alleen cijfers van broedvogels en dagvlinders van de stad. Eén van de factoren die vermoedelijk een rol

Belangrijkste bronnen vermelden:
Rapporten, websites, databases, namen experts.

Websites van:

- Planbureau voor de Leefomgeving
- Compendium voor de leefomgeving

IPBES: First Intergovernmental Global Assessment of Biodiversity

Studies afname insecten:

- Worldwide decline of the entomofauna: A review of its drivers (F. Sánchez-Bayo en K.A.G. Wyckhuys in Biological Conservation Volume 232, April 2019)
- Declining abundance of beetles, moths and caddisflies in the Netherlands (C.A. Hallman et al., 2019)
- More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas (C.A. Hallmann et al. 2017)

- Natuurvisie Zeeland 2017-2022 (PS 2017)
- Beleidsnota Natuurwetgeving (PS 2018)

bij de afname van vogels speelt is de na-isolatie van woningen, waardoor minder nestgelegenheid beschikbaar is voor huismussen, spreuwen en gierzwaluwen en vleermuizen. Verder worden de voedselbronnen (zaden, insecten) voor vogels minder. De verdergaande verstening van het stedelijk gebied is ook negatief voor de biodiversiteit.

In Nederland blijft de druk op biodiversiteit hoog vooral door de hoge bevolkingsdichtheid en een intensief landgebruik. Modelstudies laten zien dat veel soorten in Nederland nog geen duurzame condities kennen. Het Planbureau voor de leefomgeving constateerde in 2013 reeds dat het doelbereik van het huidige natuurbeleid (cf. EU-wet- en regelgeving en Natuurakkoord*), ook al wordt dat voor 100% succesvol afgerond, niet voldoende zal zijn om duurzame condities te creëren voor alle soorten.

*) De aanwijzing van Natura 2000-gebieden, de voorgenomen voltooiing van het nationaal natuurnetwerk in 2027 een optimaal beheer daarvan en het op orde brengen van de milieucondities van de gebieden binnen het natuurnetwerk

Nederland scoort overigens met een beschermd natuurareaal van 14 procent van het territorium (inclusief mariene gebieden) onder het EU gemiddelde (PBL 2014).

Afname insecten

Recente wetenschappelijke onderzoeken (in Nederland en daarbuiten) tonen aan dat de aantallen soorten en m.n. individuen van soorten binnen bepaalde groepen van insectensoorten de afgelopen decennia fors zijn teruggelopen. De belangrijkste oorzaken lijken intensivering en schaalvergroting van de landbouw, gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en verstedelijking te zijn.

Insecten spelen een cruciale rol in ecosystemen. Ze vormen voedsel voor tal van andere dieren. Ze zorgen voor bestuiving van een groot deel van alle wilde planten en landbouwgewassen en dragen bij aan een gezond bodemleven.

Ook PS van Zeeland hebben o.a. door de motie Bij en motie Biodiversiteit de urgentie onderstreept en gepleit voor meer inzet.

Huidige stand van zaken Natuurbescherming

- *Natura2000*

De Provincie stelt beheerplannen voor een deel van de Natura 2000-gebieden vast. De beheerplannen bevatten o.m. een visie over de wijze waarop de Europese doelen gehaald kunnen worden. Ook geeft het een inventarisatie van de huidige natuurkwaliteiten van het gebied. Een omschrijvingen van de activiteiten die in en rond het gebied mogelijk zijn en of daar wel of geen vergunning voor nodig is. Ook de handhaving wordt hierin op hoofdlijnen beschreven.

Momenteel zijn er voor vijf van de zeven N2000-gebieden op land door de Provincie vastgestelde beheerplannen. Voor het opstellen van de overige elf N2000-gebieden (grote wateren) die (deels) in Zeeland liggen is het Rijk het bevoegde gezag. Voor negen van die elf gebieden is er een vastgesteld beheerplan.

De doelen voor veel N2000-soorten en -habitats worden nog niet gehaald. Met name de staat van instandhouding van soorten en habitats van buitendijkse gebieden en delen van de duinen zijn matig tot zeer ongunstig. De oorzaken zijn vooral stikstofdepositie, verstoring, tekort aan leefgebied, verdroging, verzuring en versnippering.

- *Natuurnetwerk Zeeland (NNZ)*

Wordt beschermd via de provinciale omgevingsverordening. Alle NNZ-gebieden met de status bestaande natuur dienen een passende bestemming in gemeentelijke omgevingsplannen te hebben. Bij een aantal kleine gebieden of delen van natuurgebieden is dit nog niet het geval.

- *Soorten*

Bescherming van soorten loopt via de Wet natuurbescherming (waaronder zorgplicht en met aanvullende regelgeving vanuit de Beleidsnota natuurwetgeving). Daarbij zetten we actief in op (proactieve) soortenbescherming cf. eerdere besluitvorming bij de beleidsnota Natuurwetgeving en de moties *Bij*, resp. *Biodiversiteit*. Concreet: o.a. pilots Borsele en acties Zeeuws Bijenplatform.

- Natuurrapportage Provincie Zeeland 2019 (concept)

[Staat van Zeeland 2017 \(ZB planbureau 2018\)](https://www.dezb.nl/planbureau/staat-van-zeeland.htm)

<https://www.dezb.nl/planbureau/staat-van-zeeland.htm>

5^e Voortgangs-rapportage Natuur (VRN) 2019 - Natuur in Nederland (Rijk en provincies)

Nederland Natuurpositief – ambitiedocument voor een gezamenlijke aanpak in natuurbeleid (Rijk en provincies - okt. 2019)

Deltaplan Biodiversiteitsherstel – in actie voor een rijkere Nederland (div. wetenschappers, boerenorganisaties, natuur- en milieuorganisaties, financiers en ketenpartijen, 2018)

- *Handhaving*

Handhaving van de natuurbescherming is door de Provincie via een overeenkomst belegd bij de RUD. De RUD heeft een regisseursrol voor de groene handhaving, waarbij een convenant is gesloten met terreinbeheerders, politie en voedsel- en warenautoriteit. Ook wordt samengewerkt met de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant.

Huidige stand van zaken Natuurbeheer

- *Beheer van het Natuurnetwerk Zeeland (NNZ)*

Gecertificeerde natuurterreinbeheerders ontvangen subsidie voor het beheer van natuurgebieden in het NNZ. Bijna 38.000 ha van het NNZ is in beheer. Daarvan wordt 17.636 ha beheerd via het Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL) en 20.096 ha zonder subsidie. In het laatste geval gaat het om vooral om natuurgebieden in eigendom van overheden (m.n. buitendijks van Rijkswaterstaat)

De kwaliteit van het met subsidie beheerde deel van het NNZ is bekend voor de ecosysteemtypen bos, grasland, open duin en moeras. De aantallen kwalificerende soorten voor bos, open duin en moeras zijn in Zeeland laag vergeleken bij het Nederlandse gemiddelde. Zeeuwse graslanden scoren goed. De milieucondities van de vier ecosysteemtypen zijn stabiel, maar van verbetering is nog geen sprake. Alleen is (net als in de rest van Nederland) bij bos verdroging een toenemend probleem en bij open duin zijn dat verzuring en vermessing. Voor de soorten van open duin en grasland zijn veel gebieden groot genoeg en goed verbonden. In Zeeland zijn voor veel soorten de leefgebieden bos en moeras te klein of te versnipperd voor goede ruimtelijke condities.

Via de Staat van Zeeland zijn de negatieve ervaringen van Zeeuwen met natuur onderzocht. Er is geen verschil tussen omwonenden en niet omwonenden van natuurgebieden in ervaren disteloverlast. Wel is er een verband aangetoond tussen de aanwezigheid van natuurgebieden en overlast van damherten en teken. Inwoners van gebieden met een sterk agrarisch karakter ervaren gemiddeld genomen meer overlast van jacobskruiskruid, distels, vossen, ganzen en kraaien of kauwen. Om de overlast van distels in het agrarisch gebied te beperken is in Zeeland de distelverordening van kracht. Deze gebiedt gebruikers, eigenaren, erfpachters of vruchtgebruikers van gronden om op eigen grond, voor zover dit landbouwgrond betreft of een strook van 30 meter daaraan grenzend, te voorkomen dat akker- en melkdistel tot bloei komen. Overlast van distels kan worden gemeld aan gemeenten, Waterschap, ZLTO en terreinbeherende organisaties. Deze houden hiervan een registratie bij. In de afgelopen 3 jaar zijn de meldingen behandeld in de Provinciale Commissie voor de Groene Ruimte en is gebleken dat de klachten adequaat worden opgepakt.

- *Agrarisch natuurbeheer*

Zo'n 350 Agrariërs voeren actief agrarisch natuurbeheer uit dat wordt gesubsidieerd via het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb). Ze doen dit binnen Poldernatuur Zeeland, waarbij 9 Agrarische Natuurverenigingen (ANV's) zijn aangesloten, vlakdekkend over Zeeland. Hierbij wordt op gebiedsniveau gestreefd, binnen beschikbaar budget, naar maximale ecologie en draagvlak onder agrariërs. Het gaat dan om het beheer van in totaal 1.272 ha. Opgesplitst in de vier leefgebieden van het agrarisch natuurbeheer: 55 ha open grasland, 547 ha open akker; 670 ha droge dooradering en 0 ha natte dooradering. De stand van vogels van de leefgebieden open grasland en open akker wordt sinds 2006 gemonitord. Ondanks de inspanningen blijven de meeste soorten voornamelijk in aantal verder achteruitgegaan. Het randenbeheer is inmiddels aangepast aan de strikte eisen van patrijs en veldleeuwrik. Het nieuwe beheerstelsel loopt nu een aantal jaren en de resultaten zijn nog niet goed in beeld. Het draagvlak onder de agrariërs voor het nieuwe stelsel is de laatste jaren gegroeid en er wordt meer samengewerkt met gebiedspartners als waterschap, terreinbeherende organisaties **en natuurorganisaties**, wat de integraliteit van het agrarisch natuurbeheer ten goede komt.

Bij Burghsluis wordt sinds 2014 een bijzonder succesvol akkervogelproject uitgevoerd, dat een voorbeeldfunctie heeft voor agrarisch natuurbeheer in Zeeland, met gebruik van o.m. strokenteelt en keverbanken. Ook in andere gebieden in Zeeland worden nu gelijksoortige projecten uitgerold op vrijwillige basis. En er zijn nog meer voorbeelden van projecten gericht op de versterking van biodiversiteit in het agrarisch bedrijf, buitenom het subsidiestelsel ANLb, zoals erfbepantingen en "Meer natuur voor pittig fruit" (waarbij fruittelers ook inzicht verkrijgen in het economisch belang van wilde bijen en andere bestuivers).

- *Ecologisch berm- en dijkbeheer*

Verspreid door het landelijk gebied ligt een enorm netwerk aan wegen en (binnen)dijken dat in potentie een positieve bijdrage kan leveren aan de biodiversiteit en de verbinding van leefgebieden van soorten. Een klein deel wordt ecologisch beheerd en hierin valt nog een hele slag te maken.

- *Ontsnippering*

Sommige (vaar)wegen kunnen een ecologische barrière vormen in de verbinding van natuurgebieden of in natuurgebieden zelf. In het kader van het Meerjarenprogramma Ontsnippering 2005-2018 zijn alle barrières in Zeeland opgeheven, op één na die op korte termijn zal worden opgeheven.

Er zijn geen nieuwe knelpunten bijgekomen in kader MJPO. Immers bij alles wat nu nog wordt gepland of aangelegd/gereconstrueerd wordt ontsnippering meegenomen in de ontwerpen.

Ook de provincie is actief op het gebied van ontsnippering. Hiervoor is geen apart uitvoeringsprogramma, maar ontsnipperingsbeleid wordt steeds meegenomen als er werk in uitvoering komt.

- *Faunabeheer*

Het aantal ganzen (zowel broedvogels als overwinteraars) is de afgelopen decennia fors toegenomen. Met de toename van het aantal ganzen is ook de schade aan landbouwgewassen en natuur toegenomen. Het Zeeuws ganzenakkoord (2014) heeft als doel ganzenpopulaties in Zeeland duurzaam in stand te houden op een niveau waarbij een goed evenwicht wordt gevonden tussen de omvang van de van nature voorkomende populaties en de risico's die daarmee samenhangen.

De aantallen ganzen zijn niet of nauwelijks afgenomen, eerder verder toegenomen. De beheermaatregelen zijn niet toereikend om het gestelde doel te bereiken. Voorts lijkt de animo om te beheren af te nemen.

In de afgelopen decennia is het aantal vossen in Zeeland toegenomen. Alleen op Schouwen-Duiveland is de vos afwezig. De komst van de vos heeft een negatieve invloed op de stand van kustvogels die aan vaste wal broeden. Door afschot is de toename in Zeeuws-Vlaanderen afgezwakt, maar in de rest van Zeeland desondanks niet.

Sinds 2018 vindt in Zeeland afschot van reeën plaats.

Er zijn in Zeeland 3 leefgebieden van het damhert vastgesteld. Voor elk leefgebied is vanuit oogpunt van een gezonde populatie een maximum aantal dieren bepaald. De populatiegrootte wordt door afschot gereguleerd. Ondanks dit beheer zijn de populaties in alle drie de leefgebieden nog te groot. Buiten de leefgebieden geldt een nulstand en wordt afschot gepleegd.

Bij andere soorten (bv. konijn, haas, smient, spreeuw, mees) dragen eventuele maatregelen in schadebestrijding bij in het bereiken van het gestelde doel: beperken van schade aan landbouwgewassen.

- *Exotenbeleid*

In 2011 werd 22% van de Europese soorten bedreigd door invasieve exoten. Sinds 1 januari 2015 is een EU-Verordening van kracht betreffende de 'preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten'. Op basis van deze verordening zijn lidstaten verplicht maatregelen te nemen voor 47 soorten die op de EU-lijst zijn geplaatst (2020: 64). De provincies zijn wettelijk verantwoordelijk voor de bestrijding van het grootste deel van deze soorten, behalve wolhandkrab en de Amerikaanse rivierkreeften Rijk verantwoordelijk en de beverrat en muskusrat (waterschappen verantwoordelijk). Van terreineigenaren (met name de

natuurorganisaties) mag ook verantwoordelijkheid worden verwacht als het gaat om zorgvuldig beheer met het oog op biodiversiteit. Naast een bedreiging voor de inheemse natuur kunnen invasieve exoten ook economische schade en gezondheidsrisico's met zich meebrengen. Dit is echter geen reden voor plaatsing op de EU-lijst. Er zijn drie soorten bestrijdingsstrategieën. Soorten die zich nog niet gevestigd hebben worden in een vroeg stadium uitgeroeid (bv. Aziatische hoornaar). Bij beperkt voorkomende soorten wordt eliminatie nagestreefd (bv. rosse stekelstaart en beverrat). Bij wijdverspreide soorten is de aanpak gericht op het inperken en indammen van de populaties (bv. Nijlgans en muskusrat).

Huidige stand van zaken Natuurontwikkeling

De afgelopen decennia is de natuurontwikkeling in Zeeland voortvarend ter hand genomen en was Zeeland tot voor kort koploper in de opgave. Om in 2027 cf. Natuurakkoord het Natuurnetwerk Zeeland voltooid te hebben moet vanaf nu per jaar gemiddeld zo'n 100 ha nieuwe natuur worden gerealiseerd. Met het realisatietempo van gemiddeld zo'n 23 ha per jaar in de afgelopen 7 jaar wordt dat doel niet gehaald. De vertraging kent meerdere oorzaken. In de eerste jaren na de herijking van de ecologische hoofdstructuur was het budget niet toereikend (zowel provinciaal als Rijksaandeel). Verder moet nieuwe natuur tegenwoordig door grondeigenaren zelf (op vrijwillige basis) worden gerealiseerd, maar bestaat bij veel grondeigenaren nog onbekendheid over de (subsidie)mogelijkheden. Ook betekent zelfrealisatie vaak een fikse voorinvestering en vraagt het veel kennis en capaciteit. Daarbij komt dat het tegenwoordig in de meeste gevallen nog maar gaat om relatief kleine gebiedjes ter afronding van grotere natuurgebieden. De kosten zijn dan verhoudingsgewijs hoog en vaak hoger dan het subsidieplafondbedrag per hectare. Recent zijn met betrokken partijen strategieën voor versnelling van de opgave verkend en een aantal zijn ook al in gang gezet (zie ook ambitie 2030, verderop).

Huidige stand van zaken Natuurherstel

Voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen in verschillende Natura2000-gebieden zijn natuurherstelmaatregelen nodig. Inmiddels zijn de afgesproken 160 maatregelen voor het overgrote deel gerealiseerd. In de stikstofaanpak zal ook de komende jaren natuurherstel stevig worden gecontinueerd.

Ook buiten N2000-gebieden kan het nodig zijn om de kwaliteit van de natuur in het NNZ een impuls te geven. Bijvoorbeeld wanneer de ontwikkeling van de natuur in een gebied in negatieve zin anders verloopt dan beoogd en dit niet is veroorzaakt door achterstallig onderhoud en ook niet met regulier beheer verholpen kan worden. In de afgelopen 3 jaar zijn zo maatregelen getroffen die hebben geleid tot een verbetering van de kwaliteit van 370 ha bestaand natuurgebied.

Huidige stand van zaken Natuurverbreding

Het gaat hier om het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid bij de natuur en het versterken van de relatie tussen natuur en economie. Twee ambities die sinds de decentralisatie van het natuurbeleid door Rijk en provincies (maar ook andere organisaties) breed gedragen worden. Nodig omdat de uitvoering van sec natuurbeleid niet leidt tot verbetering van de biodiversiteit. Alle krachten en energie in de samenleving moeten worden aangewend. De afgelopen jaren gebeurt er in den lande al van alles op dit vlak (zie ook verderop bij *Ontwikkelingen en Trends*), maar is meer nodig. In de Natuurvisie Zeeland zijn hiervoor een paar ambities geformuleerd (zie verderop onder Ambitie 2030).

Toch bestaat een bepaalde vorm van natuurverbreding al heel lang in Zeeland en dat is de inrichting en het beheer van natuur op tal van particuliere terreinen (groot en klein) buiten het natuurnetwerk. Veelal verspreid door het boerenland. De inspanningen van al die particulieren dragen positief bij aan de biodiversiteit buiten het natuurnetwerk en zonder die inspanningen zou het met die biodiversiteit nog slechter gesteld zijn. Vaak gaat het om (voormalige) boerenerven, maar bv. ook kleine natuurterreintjes, dorpsbosjes en -boomgaarden of tijdelijke natuur op

bedrijventerreinen. Veel van deze particuliere initiatieven worden ondersteund door Stichting Landschapsbeheer Zeeland (vaak ook weer met inzet van veel vrijwilligers). Andere initiatieven die de laatste jaren op het vlak van natuurverbreding in Zeeland hun intrede hebben gedaan zijn: vergroening van schoolpleinen en zorginstellingen (IVN), ... **PM**

Huidige stand van zaken Natuurbeleving

Natuurbeleving gaat over het hele pallet van natuureducatie, natuurpromotie en natuuractiviteiten. Onder de noemer Natuurbeleving vinden al diverse ontwikkelingen plaats:

- Het samenwerkingsverband De Zeeuwse Natuur (DZN) draagt bij aan een Zeeland waar kinderen in verbinding met natuur opgroeien en inwoners en recreanten toegang hebben tot beleefbare & rijke natuur, heel dichtbij.
- Ter ondersteuning van het kerndoel van de Zeeuwse natuurbeleving en –branding, is een traject gestart dat gericht is op (gezamenlijke) natuurbranding en communicatie (identiteit en vindbaarheid) en concrete (inrichtings)maatregelen ter bevordering van beleving, herkenbaarheid en toegankelijkheid.
- Het museum voor natuur en landschap, Terra Maris, vervult een prominente rol als podium voor natuur gerelateerde beleving en -educatie voor zowel inwoners als gasten.
- Verdere uitbreiding en actualisering van voorzieningen rondom de Oosterschelde (ook gericht op de beleving van de biodiversiteit onder water).
- Met het Geopark wordt provinciegrensoverschrijdend ingezet om, gebruik makend van de natuurlijke, geologische en de cultuurhistorische eigenschappen, het Deltagebied internationaal in de etalage te zetten via een UNESCO keurmerk.

Het provinciaal beleid is er op gericht dat minimaal 90% van de natuurgebieden toegankelijk / beleefbaar moet zijn, inclusief basisvoorzieningen.

Trends & Ontwikkelingen

*Welke algemene ontwikkelingen zijn van belang voor dit onderwerp en waarom?
Welke ontwikkelingen spelen daarnaast specifiek binnen dit onderwerp?*

Mondiaal Biodiversiteitsakkoord (Kunming 2020) en Europese Biodiversiteitsstrategie 2021-2030

In 2020 worden de mondiale biodiversiteitsafspraken van de biodiversiteitstop van Aichi (2011-2020) herzien tijdens de vervolgtop in Kunming. Naar voorbeeld van het Klimaatakkoord van Parijs, met concretere doelen dan in de afgelopen 10 jaar en met een concreet actieprogramma. De nieuwe afspraken zullen hun weerslag hebben op de Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030 en daarmee op het natuurbeleid in Nederland.

De nieuwe Kunming-afspraken gaan over doelen voor biodiversiteit, maar zullen naar verwachting óók gaan over verduurzaming van de economie (waaronder ook landbouw), het gebruik van natuurlijke hulpbronnen en de verbinding tussen stad en de omgeving, inclusief biodiversiteit in de stad. Ze gaan dus eigenlijk over (meer) natuurinclusieve nationale en regionale ontwikkeling (zoals ook de uitwerking van de Klimaatop van Parijs in het Klimaatakkoord en de RES-en).

De boodschap is: **inzetten op intensivering van het natuurbeleid via verbreding en verbinding met andere sectoren van de samenleving en de economie, waarbij extra aandacht voor verduurzaming van de landbouw.** 'Verbreden en verbinden' is daarom ook het adagium van de vijfde Voortgangsrapportage Natuur van Rijk en provincies die op de Natuurtop van 2019 wordt gepresenteerd.

Kwaliteit en robuustheid bestaande natuur; Stikstof

Belangrijkste bronnen vermelden:
Rapporten, websites, databases,
namen experts.

De kwaliteit van het bestaande natuurnetwerk (incl. N2000) is nog lang niet overal op orde. Dat heeft vooral ook te maken met de externe invloed op deze natuurgebieden: vermessing en verzuring, (water)vervuiling, verdroging en verstoring.

Door de recente uitspraak van de Raad van State over de PAS ligt het stikstofbeleid onder het vergrootglas. Dit dossier bevindt zich in een enorme hectische periode en wat vandaag actueel is kan morgen weer anders zijn. Ondanks dat de invloed groot is en de vervolgstategieën van grote invloed zullen zijn is het in het kader van deze bouwsteen onmogelijk daar al te zeer over uit te weiden. Daar overheen kijkend blijft staan dat de huidige kwaliteit en doelbereik in het bestaande Natuurnetwerk nog niet optimaal is en dat blijvend investeren in het robuuster maken van dit netwerk, in de gewenste abiotische omstandigheden en in natuurherstel zeer gewenst is.

Op 25 september 2019 is het advies van het adviescollege stikstofproblematiek onder leiding van dhr. Remkes gepubliceerd. Het advies bevat maatregelen in de veehouderij door een gebiedsgerichte benadering van de zones nabij de kwetsbare N2000 gebieden. Hierbij wordt verwerving of sanering van agrarische bedrijven met hoge emissies genoemd. Tevens wordt geadviseerd de snelheid op wegen te verlagen indien dit een positief effect heeft en nadere verschonings- en duurzaamheidsmaatregelen te onderzoeken in de industrie en bouwsector. De provincies wordt geadviseerd hierin een regierol te vervullen en tevens onverminderd in te zetten op natuurbeheer, -herstel en monitoring. Rijk en provincies dienen nog met een reactie te komen op de voorgestelde maatregelen in het advies.

Natuur, landbouw en het landelijk gebied

Met de huidige strategie voor het natuurbeleid worden de doelstellingen voor biodiversiteit niet gehaald. De investeringen in het natuurnetwerk renderen, maar er is meer nodig.

Het Zeeuwse platteland herbergt een krachtige dynamische en innovatieve agrarische keten. Tegelijkertijd zijn er zorgen om de volhoudbaarheid van de huidige landbouw: de bodemgesteldheid en de bodemvruchtbaarheid, de beschikbaarheid van zoet water, de beperktere mogelijkheden voor de inzet van gewasbeschermingsmiddelen, de voedselveiligheid, het (niet) sluiten van kringlopen, steeds duurder wordende grond en de vraag hoe deze nog te financieren. De manier van voedselproductie raakt uit balans. Met de nota *Landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden* heeft de minister het herstel van de biodiversiteit in het landelijk gebied verbonden aan de inzet te komen tot een volhoudbare landbouw. Natuur en landbouw hebben hier wederzijds belang bij.

“Natuur is van waarde voor ons allemaal en voor de landbouw in het bijzonder. Het mag niet langer zo zijn dat landbouw en natuur tegenover elkaar staan en dat landbouw de biodiversiteit onder druk zet. Landbouw en natuur horen bij elkaar en die relatie moet sterker, organischer worden dan zij nu is. De landbouw heeft een belangrijke sleutel in handen voor verdere verbetering van natuurwaarden in Nederland. Maar dat kan zij alleen waarmaken als het hele systeem en alle deelnemers daarin, van boer tot burger, meewerken.” (blz. 9 nota kringlooplandbouw)

Klimaatverandering

- Klimaatakkoord en Bossenstrategie

Het Klimaatakkoord bevat een onderdeel *bomen, bossen en natuur*. Belangrijke doelstelling hierin is het leveren van een gezamenlijke inspanning door partijen om bij het beheer en de aanleg van natuurgebieden, bos en landschapselementen te streven naar een versterkte CO₂-vastlegging of op z'n minst behoud ervan. In het Klimaatakkoord worden hiervoor acties benoemd. Een aantal daarvan worden nu door het Rijk, samen met relevante partijen zoals de provincies, uitgewerkt in een bossenstrategie die eind 2019 het licht moet zien. Doel van deze bossenstrategie is meer samenhang ontwikkelen in het bossen-, natuur- en klimaatbeleid. Daarbij gaat het in eerste instantie over de keuzes en dilemma's bij het natuur- en bosbeheer in Nederland. Voorbeelden zijn de omvorming van bos naar andere natuur, de afweging tussen de verschillende functies van het bos (zoals biodiversiteit, koolstofvastlegging,

houtproductie en recreatie) en de gewenste bosuitbreiding in relatie tot andere ruimtelijke functies (zoals landbouw, verstedelijking, landschap). Ten tweede gaat het over het belang van bossen in het kader van klimaatbeleid. Hierbij is aandacht voor het behouden van CO₂-voorraden door het tegengaan van ontbossing, het vastleggen van CO₂ door de aanleg van nieuwe bossen en het verhogen van de weerstand van bossen tegen klimaatverandering.

Belangrijke constatering in het klimaatakkoord is dat schorren en slikken ten opzichte van andere ecosystemen veel CO₂ kunnen vastleggen (Blue Carbon).

- **Klimaatadaptatie**

Door de emissie van broeikasgassen zullen de klimatologische omstandigheden veranderen, met vooral op de langere termijn negatieve effecten voor biodiversiteit (PBL 2014). de kwaliteit van de natuur is daarom ook een belangrijk aandachtspunt in de klimaatadaptatiestrategie.

Door gestage opwarming worden de winters zachter, begint het groeiseizoen eerder, schuiven klimaatzones noordwaarts op, wordt oppervlaktewater warmer en kan daardoor ook van kwaliteit veranderen. Langere periodes van droogte kunnen leiden tot verdroging van natuurgebieden, opdrogen van wateren, een toename van bodemdaling in gebieden met veen in ondergrond en oxidering van dat veen waarbij stikstof en broeikasgassen vrijkomen. Zeespiegelstijging leidt tot verzilting van oppervlakte- en grondwater, hogere waterstanden en afname van fysieke ruimte voor kustnatuur door permanente overstroming en kusterosie.

Dat alles heeft gevolgen voor de natuur. De soortensamenstelling in ecosystemen kan veranderen, sleutelsoorten in ecosystemen kunnen verdwijnen, er kan een mismatch in de voedselketen ontstaan, migratiepatronen van trekkende soorten, de overlevingskans van invasieve exoten in de winter kan toenemen en er bestaat een verhoogde kans op natuurbranden.

Toename invasieve exoten

Onder invloed van de mens worden fysieke barrières tussen regionale ecosystemen steeds vaker doorbroken of omzeild. Soorten worden, doelbewust of per ongeluk, geïntroduceerd op plekken die honderden of duizenden kilometers van hun oorspronkelijke leefgebied verwijderd zijn. Sommige soorten overleven deze introductie, planten ze zich voort en raken ingeburgerd. In sommige gevallen blijken de nieuwkomers zo succesvol dat zij zich ontpoppen tot een echte plaag. De plaag kan bestaan uit schade aan de natuur en de landbouw en risico's voor de menselijke gezondheid en veiligheid. Uitheimse soorten met een dergelijk negatief effect staan bekend als invasieve exoten. De problematiek neemt toe (ook versterkt door klimaatverandering) en zal de komende jaren meer aandacht vragen.

Natuur, gezondheid, vestigingsfactor, recreatie en toerisme

Natuur is belangrijk voor mensen. En dat besef neemt hand over hand toe. Natuur zorgt voor minder stress en betere concentratie. Natuur zorgt voor meer bewegen en minder overgewicht. Natuur brengt mensen bij elkaar. Natuur is ook belangrijk als factor in het Zeeuwse vestigingsbeleid. Aangevoerd is dat een groene omgeving bijdraagt aan de aantrekkelijkheid. Investeren in natuurbeleving en natuurbranding is dus belangrijk in het totaal van de Zeeuwse marketingstrategie.

Tegelijkertijd moet je het kind niet met het badwater weggooien. De contramal is achteruitgang van de kwaliteit door verstoring. Veel soorten zijn daarvoor gevoelig. Gericht en goed investeren in de natuurbeleving biedt kansen te investeren in de gezondheid van mensen en geeft gelijktijdig de mogelijkheid te werken aan goede geleiding en zonerings.

Dat laatste is met name van belang gezien de verwachte stijging van het aantal recreanten in de natuur en toeristen in Zeeland.

Energietransitie

Winning van energie uit fossiele brandstoffen en kernenergie verdwijnen op termijn en worden vervangen door alternatieve vormen van energiewinning. Het gaat dan met name om wind- en zonne-energie op land en op water. De negatieve effecten van windenergie op natuur zijn bekend (aanvaringen vogels en vleermuizen met windmolens, verstoring onderzeeleven door geluid). Maar er lijken ook kansen (rijk zeebodemleven en rijke visgronden in windmolenparken). De risico's en kansen voor natuur bij opwekking van zonne-energie zijn nog niet zo goed bekend. Het is echter evident dat zonneparken in leefgebieden van akker- en weidevogels, waarvan de meeste soorten een open landschap nodig hebben, een negatief effect zullen hebben op deze soorten die toch al sterk bedreigd zijn. Bovendien zijn er zorgen over het behouden van de bodemkwaliteit. De bodem biedt een habitat voor allerlei soorten en levert buffer- en regulatiefunctie dat alles is van belang voor een goede gewasopbrengst. Lucht en water zijn essentieel voor de bodemvruchtbaarheid. Door een aangepaste positionering, goede inpassing en juiste locatiekeuze (rekening houden met natuurwaarden) zijn er mogelijk kansen op land. Een meer ecologische inrichting en beheer van zonneparken kan juist ook een plus op het leefgebied van boerenlandvogels zetten en mogelijk kan bodemkwaliteit verbeterd worden (al is in dat opzicht natuurinclusief beheerd boerenland nog altijd beter voor biodiversiteit en bodem). Op water is nog veel onzeker. Belangrijk is in ieder geval dat bij de toepassing van zowel windmolens als zonnepanelen de natuurwaarden goed worden meegewogen, waarbij locatiekeuze alvast een eerste belangrijke stap is. Zoveel mogelijk schade voorkomen en zoeken naar win-winsituaties (aanleg in combinatie met bv. deel natuurontwikkeling als inpassing).

Vermaatschappelijking van natuur

De investering in natuur heeft effect: na decennia van achteruitgang in biodiversiteit zien we in de natuurgebieden een licht herstel. Tegelijkertijd ligt er nog een grote opgave om dit herstel verder door te zetten. Bovendien gaat de biodiversiteit in het landelijk gebied en in en rond steden nog steeds achteruit. Ook mondiaal wordt de noodklok geluid (zie ook hiervoor: *Huidige situatie – achteruitgang biodiversiteit*). Naast de biodiversiteitsopgave kent NL meer grote maatschappelijke opgaven, zoals de klimaatverandering en de landbouwtransitie. In de oplossingen voor deze opgaven liggen kansen voor natuur, ook (en vooral) buiten de natuurgebieden. Andersom kan de natuur een positieve bijdrage leveren aan deze opgaven, omdat ze bijvoorbeeld CO₂ opneemt en zo de klimaatverandering verzacht of wateroverlast voorkomt. We beseffen ons ook steeds beter dat groen nodig is voor onze gezondheid en ons gevoel van welbevinden. Voor een circulaire economie is een ecologisch stabiel systeem met voldoende biodiversiteit een voorwaarde.

Verbreding van het natuurbeleid naar andere sectoren en opgaven, en een verbinding met andere organisaties en processen is daarom een niet te missen kans. De afgelopen jaren worden hier ook al stappen in gezet: natuurinclusieve landbouw, klimaatinclusief natuurbeheer, natuurinclusief klimaatbeleid, natuurinclusieve energietransitie, natuurinclusief bouwen: er is een duidelijke verschuiving zichtbaar van sec natuurbeleid naar natuurinclusief beleid in het algemeen.

Het urgentiebesef om het natuurbeleid te verbreden naar andere sectoren van de samenleving en de economie en de biodiversiteitsopgave te koppelen aan andere maatschappelijke opgaven spreekt ook uit tal van (beleids)visies, -ambities en -strategieën die de laatste tijd zijn verschenen of aanstaande zijn: de Eerste lerende evaluatie van het Natuurpact (PBL 2017), Nota Kringlooplandbouw (Rijk 2018), Deltaplan Biodiversiteit (2018), Vijfde Voortgangsrapportage Natuur (Rijk en provincies 2019), Nederland Natuurpositief (Rijk en provincies 2019), Biodiversiteitstop Kunming (VN 2020) Europese biodiversiteitstrategie (EU 2020).

Daarnaast zijn we een groei van de "energieke" samenleving en een veranderende houding van het bedrijfsleven die leiden tot een toename van de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur(beleid). Burgers ontplooiën steeds meer activiteiten gericht

op bescherming en versterking van natuur en biodiversiteit. Ook meer en meer bedrijven willen hier in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen een steen aan bijdragen.

Vrijwilligers zijn onmisbaar voor natuurbehoud en bescherming. Ze spelen dan ook een belangrijke rol in recente plannen voor bijvoorbeeld natuurinclusieve landbouw, maatschappelijke diensttijd, herstel van de biodiversiteit, klimaatadaptatie en vergroening van de zorg. In 2017 hebben groene organisaties, de provincies en LNV het *Manifest De Groene Vrijwilliger* opgesteld. Echter, de behoeften van vrijwilligers veranderen en er is ook een tekort. De bestaande manieren van werven en werken passen niet meer bij de wensen van (potentiele) vrijwilligers. Ook in de Tweede Kamer werd opgeroepen afspraken te maken met de provincies over de continuering van de ondersteuning van groene vrijwilliger, in het licht van de verantwoordelijkheden voor het natuurbeleid.

Ambitie 2050

Het droombeeld voor de situatie in 2050.

Wat is er anders dan nu en wat is gelijk gebleven?

Is de ambitie voor heel Zeeland gelijk, of zijn er verschillen?

Wat is het effect van de hiervoor beschreven trends en ontwikkelingen op deze ambitie?

(kan gebaseerd zijn op al lopende of afgeronde trajecten zoals de Kustvisie, Veeerse Meer visie etc.)

In alle Zeeuwse ecosysteemtypen (inclusief boerenland en stedelijk milieu) is de biodiversiteit hersteld. Het voorkomen van alle planten- en diersoorten in Zeeland is duurzaam gegarandeerd. De natuurkwaliteit van de natuurgebieden binnen en buiten N2000 is op orde. Het gaat dan om de aantallen kwalificerende soorten, milieucondities (grondwater, zuurgraad en stikstofbeschikbaarheid) en ruimtelijke samenhang.

De eigenheid van de Zeeuwse natuur is versterkt en goed herkenbaar (verscheidenheid in zoet – zout, land – water, boven water – onder water, typische kustnatuur, typische soorten, typische landschappen)

De verbetering van de natuurkwaliteit is te danken aan:

- Voltooiing van het Natuurnetwerk Zeeland. Een robuust en klimaatbestendig natuurnetwerk waarvan de bescherming goed geborgd is. Het natuurnetwerk is robuust door:
 - versterking van natuurwaarden buiten het natuurnetwerk (natuurinclusieve landbouw, verbindingszones (natuurvriendelijke oevers, ecologisch beheerde bermen en dijken, landschapselementen, inrichting en beheer van overhoeken, natuurrijke boerenerven, etc.))
 - Vormen van inrichting en beheer van gebieden langs kwetsbare natuurgebieden die er toe hebben geleid dat de negatieve effecten op die natuurgebieden zijn opgeheven en waarbij (bij voorkeur) ook andere functies profijt hebben (bv. (natuurinclusieve) landbouw, maar mogelijk ook bos, recreatienatuur, waterberging/-opvang, etc.)
 - het robuuster / weerbaarder maken van de natuurgebieden zelf
 - uitbreiding van het natuurnetwerk.
- Efficiënt en effectief beheer van alle natuurgebieden in Zeeland (ook klimaatbestendig).
- Optimale inzet van herstel- en nazorgmaatregelen in resp. N2000-gebieden en NNZ-gebieden daarbuiten.
- Efficiënte en effectieve bestrijding van invasieve exoten.
- Verbetering van lucht- en (grond)waterkwaliteit door generieke bronmaatregelen (vooral ook op landelijk niveau).

- Het ecologisch beheer van het uitgebreide netwerk van bermen en dijken in de Provincie. Alle beheerders van bermen en dijken doen mee en werken samen. Maaisel wordt na bewerking benut voor verhoging organisch stofgehalte op landbouwpercelen.
- Toename van het areaal bos en aantal bomen (en dat op plaatsen waar dit niet conflicteert met andere ecologische en landschappelijke waarden) – uitvoering Bossenstrategie
- Een volledige kringloopland- en tuinbouw in Zeeland, waarvan een groot gedeelte van het landbouwareaal natuurinclusief wordt beboerd (m.n. in de nabijheid van kwetsbare natuurgebieden). Natuur en landbouw zijn niet langer tegenstrijdige belangen. Een duurzame, volhoudbare landbouw draagt positief bij aan de biodiversiteit en een gezonde natuur draagt bij aan een gezonde, renderende landbouw.
- Verbetering van de natuurkwaliteit in de stedelijke omgeving (ook dorpen) door meer groen in en om de stad / het dorp (in combinatie met andere functies en opgaven, zoals klimaatadaptatie, woningbouw, leefbaarheid/gezondheid e.d.) en natuurinclusief bouwen, renoveren en herstructureren.
- Ook in alle overige sectoren van de Zeeuwse economie en de samenleving is natuurinclusief denken en doen gemeengoed. Denk hierbij aan vergroening van bedrijventerreinen, de koppeling van biodiversiteitsdoelen aan andere ontwikkelingen opgaven op het gebied van klimaatmitigatie (CO2-binding) en adaptatie (bestrijding wateroverlast (retentie, bufferen) bestrijden hittestress, waterveiligheid (Building with Nature), energie, weg- en waterbouw, recreatie en toerisme, gezondheid. Met betrekking tot verblijfsrecreatie is de filosofie van de Kustvisie doorgezet: "landschap produceren i.p.v. landschap consumeren". Bij de ontwikkeling van alle (alternatieve, niet-fossiele) vormen van energieopwekking is er altijd aandacht voor natuur en bodemkwaliteit en dragen zij bij aan een versterking van de biodiversiteit.
- Veel inwoners van Zeeland zijn uit eigen beweging en motivatie constructief betrokken bij natuurbescherming, -beheer en -ontwikkeling. Veelal in hun directe omgeving. Denk aan vergroening van tuinen, daken, straten en schoolpleinen, het aanleggen en beheren van dorpsbosjes en ander groen buiten de geëigende natuurgebieden. Zij worden hierin ondersteund door de overheid.
- Een goede balans tussen recreëren in de natuur en natuurbeleving enerzijds en het in stand houden van kwetsbare natuur anderzijds. Natuurbeleving waar het kan en passend is bij de eigenheid van de kwetsbare natuur.

Er is een breed positief draagvlak voor de Zeeuwse natuur onder bewoners en toeristen.

Waar de natuurwaarden dit toelaten is de natuur optimaal toegankelijk, beleefbaar en vindbaar gemaakt (waarbij ook aandacht voor minder validen) zonder af te doen aan de kwaliteit en diversiteit van de natuur. Dit door de natuur met voorzieningen beter in te richten en te ontsluiten. Maar ook door kennis over en waardering voor de Zeeuwse natuur te vergroten, door ze beter zichtbaar te maken en te promoten. En door met ondernemers producten en diensten te ontwikkelen die natuurbeleving mogelijk maken dan wel vergroten.

Alle bewoners van Zeeland hebben kennis van de Zeeuwse natuur en alle Zeeuwse kinderen komen via onderwijsprogramma's meer in contact met de Zeeuwse natuur. De Zeeuwse natuur draagt bij aan de brede(*) Zeeuwse welvaart (Natuurlijk Kapitaal – zie ook hierboven reeds) (* naast economie onder meer ook baanzekerheid, onderwijs, gezondheid, milieu, huisvesting, veiligheid en welzijn)

In en rond alle Zeeuwse dorpen en steden is voldoende toegankelijk groen waarin bewoners kunnen genieten van de natuur. Zo is er voor iedereen natuur in zijn/haar directe nabijheid, ook voor zomaar even een (half)uurtje en is het niet altijd nodig om

fiets, auto of OV te pakken om van te natuur te kunnen genieten. Deze groengebieden zijn ook goed toegankelijk voor minder validen.

Tussendoel voor 2030

Wat is het beoogde tussenresultaat in 2030?

Is een wijziging van het beleid nodig om dit doel te bereiken?

Welke opties zijn er om dit resultaat te behalen?

Welke optie heeft de voorkeur en waarom?

Vooraf teruggrijpend op de huidige situatie (wat moet er van daaruit gebeuren om in de richting van 2050 te komen?)

Biodiversiteit algemeen

- Er is uitvoering gegeven aan de uitwerking van de Europese biodiversiteitsstrategie 2021-2030 in het Nederlandse natuurbeleid cf. afspraken met het Rijk (nu nog niet bekend welke dat worden).
- Er is invulling gegeven aan de in PS aangenomen moties voor biodiversiteit in het landelijk gebied.
- Met het nieuwe GLB heeft een verdere verduurzaming plaatsgevonden op de landbouwgronden.
- Met partijen wordt de bossenstrategie uitgevoerd en worden afspraken in navolging van het Klimaatakkoord uitgevoerd.
- Rondom natuurgebieden wordt – op vrijwillige basis – gewerkt aan overgangsgebieden. Dit kan in de vorm van agrarische biodiversiteit met bijvoorbeeld mogelijkheden voor pachtgronden, zoals bij het PARTRIDGE-project bij Burghsluis.
- In de provinciale organisatie staat verinnerlijking van natuur centraal en dit werkt door bij beheer, pacht etc.
- Ook andere overheidsorganisaties nemen natuurdoelen mee bij de uitvoering van hun taken.
- Er wordt in projecten intensief samengewerkt met andere sectoren zoals de landbouw en het bedrijfsleven.

Natuurbescherming

- Voortzetten van het beleid met betrekking tot de bescherming van natuurgebieden, soorten en houtopstanden (bos en bomen) via de bestaande wetgeving, zoals vastgelegd in de Wet natuurbescherming (N2000 en soorten), de Wet ruimtelijke ordening (Natuurnetwerk) en de keuzes uit de beleidsnota Natuurwetgeving.
- Voor alle 16 geheel of gedeeltelijk in Zeeland gelegen N2000-gebieden is er een vastgesteld beheerplan. En alle NNZ-gebieden met de status bestaande natuur hebben een passende bestemming in de gemeentelijke omgevingsplannen.
- Voortzetten van toezicht en handhaving van de Wet natuurbescherming (en bijhorende provinciale beleidsregels). Vooral buitendijks is nog meer inzet nodig.
- In aanvulling op de wettelijke toezichthoudende rol kiest de Provincie ook voor een proactieve benadering van de soortenbescherming in samenwerking met andere overheden, bedrijfsleven, ondernemers en partijen als woningbouwcorporaties. Hierbij worden voorafgaand aan een ontwikkeling die negatieve effecten op één of meerdere soorten kan hebben, voldoende mitigerende maatregelen genomen ten gunste van een duurzame instandhouding van een populatie van die soort(en). Door deze investeringen vooraf worden hindernissen die op een later moment kunnen optreden reeds weggenomen.

Natuurbeheer

- *Beheer van het Natuurnetwerk Zeeland*

Voortzetten van het vergoeden en aansturen van een effectief en efficiënt natuurbeheer op grond van het subsidiestelsel Natuur en Landschap en de kaders uit het Natuurbeheerplan (SVNL).

In verband met afspraken uit het klimaatakkoord bekijken in welke natuurgebieden het beheer kan worden aangepast om meer CO₂ vast te leggen, zonder dat dit ten koste gaat van de biodiversiteit en/of bijzondere natuurwaarden. In dat verband ook bezien waar binnen het natuurnetwerk (zowel bestaande als nieuwe natuur) nog plaats is voor meer bos. In het beheer verder ook rekening houden met de klimaatbestendigheid van de natuur, om zo de negatieve gevolgen van de klimaatverandering voor natuur tegen te gaan (zie *Trends en Ontwikkelingen - Klimaatverandering*).

Voortzetten werkwijze distelverordening.

- *Agrarisch natuurbeheer*

Voortzetten van het vergoeden van Agrarisch Natuurbeheer via Poldernatuur Zeeland om bij te dragen aan biodiversiteit en landschap buiten de natuurgebieden. Het integrale karakter van het agrarisch natuurbeheer wordt verder uitgebreid. De Provincie pleit voor extra geld van het Rijk zodat de ambitie kan worden verhoogd. Daarbij ondersteunt de Provincie initiatieven op het vlak van agrarische biodiversiteit. In het kader van de bossenstrategie wordt de aanleg van landschapselementen op agrarische gronden (waaronder dijken) gestimuleerd.

- *Ecologisch berm- en dijkbeheer*

Inzet op een gezamenlijk programma voor ecologisch bermbeheer met de medeoverheden en North Sea Port en uitbreiding van het areaal ecologisch beheerde bermen, dijken, overhoeken, etc. Uitvoering van het *Dijkenactieplan* (herijking van de ecologische functie en het beheer van alle afzonderlijke binnendijken in Zeeland met als doel een efficiënt en effectief ecologisch beheer).

Als uitwerking van de bossenstrategie de kansen onderzoeken voor de aanplant van meer weg- en dijkbeplanting.

- *Ontsnippering*

Voortzetten van het nemen van ontsnipperingsmaatregelen waar nodig bij alle infrastructurele werken. Het onderhoud van faunapassages is opgenomen in het programma voor wegenonderhoud.

- *Faunabeheer*

Voortzetten van de bestrijding van schade veroorzakende soorten en het uitkeren van schadevergoedingen voor faunabeheer (b.v. ganzen in ganzenrustgebieden) volgens de landelijke lijn.

- *Exotenbestrijding*

Actief oppakken exotenbestrijding zoals afgesproken bij de totstandkoming van de beleidsnota Natuurwetgeving en uitvoering geven aan het exotenbeleid (dat op dit moment wordt opgesteld binnen de kaders die zijn meegegeven door PS).

- *Monitoring*

Voortzetten van het monitoren en beoordelen van de kwaliteit van de natuurgebieden conform landelijke afspraken en het provinciaal monitoringsplan. Doel is inzicht te krijgen in de kwaliteit van alle ecosysteemtypen in Zeeland (nu alleen nog bos, grasland, moeras en open duin). Ook is het gewenst meer zicht te krijgen in de staat van instandhouding van soorten (ook buiten N2000) en habitats in Zeeland. Nu is dit nog niet van alle soorten en habitats even goed bekend (hiervoor vooral ook aangewezen op landelijk georganiseerde dataverzameling en –analyse). Verder is het van belang dat de kennis die de evaluatie van de monitoring oplevert breed wordt gedeeld zodat partijen lering kunnen trekken uit de conclusies

Natuurontwikkeling

In 2027 is conform het Natuurakkoord het Natuurnetwerk Zeeland afgerond. Het Natuurnetwerk Zeeland is dan 5.713 hectare groot. Dit betekent dat er per 1-1-2020

nog ca. 802 hectare nieuwe natuur ontwikkeld moet worden. Omdat het tempo van de natuurontwikkeling de afgelopen jaren wat gestagneerde is in 2019 de systematiek van het Natuurbeheerplan iets gewijzigd. Zo kunnen kansrijke percelen buiten de begrenzing direct worden toegevoegd aan het Natuurnetwerk zonder elders een gelijk aantal hectares te ontgrenzen op kaart. De toe te voegen percelen moeten daarbij voldoen aan de uitgangspunten van de Natuurvisie, hetgeen inhoudt dat de percelen ecologisch minstens even interessant zijn en aansluiten aan reeds bestaande natuur. In plaats van ontgrenzen wordt de stand van de restant opgave bijgehouden en worden de nieuwe hectares hiervan afgetrokken tot de teller op 0 staat. Op dat moment vervalt de restopgave op de kaart. Er is dus geen sprake is van een grotere ambitie qua hectares, maar een andere procedure om te versnellen in uitvoeringstempo.

Verder is het van belang dat er vanuit de Provincie voldoende middelen beschikbaar blijven voor de realisatie. Andere manieren om de opgave te versnellen worden ingezet: als Provincie zelf percelen aankopen (en eventueel inrichten) en op de markt zetten (evt. alleen het beheer) en een actieve benadering van eigenaren van begrensde percelen of percelen die grenzen aan het huidige natuurnetwerk en een gelijke ecologische potentie hebben. Dat laatste eventueel in combinatie met een gebiedsgerichte aanpak waarin kavelruil een rol kan spelen en combinaties worden gemaakt met andere ruimtelijke ontwikkelingen of ruimte vragende opgaven (bv. op gebied van klimaat of energie) of landbouwstructuurverbetering.

In verband met de afspraken uit het Klimaatakkoord is het bij de inrichting van nieuwe natuurgebieden zaak steeds kijken of er een bijdrage aan CO₂-vastlegging geleverd kan worden. Ook rekening houden met de klimaatbestendigheid van de nieuw aan te leggen natuur, om zo de negatieve gevolgen van de klimaatverandering voor natuur tegen te gaan (zie *Trends en Ontwikkelingen - Klimaatverandering*).

Natuurherstel

Voortzetten van de uitvoering van herstel- en instandhoudingsmaatregelen in Natura 2000-gebieden en voor Europees beschermde soorten.

Voortzetting van nazorgprojecten in het Natuurnetwerk Zeeland, voor zover deze niet vallen onder regulier beheer, met als doel het verbeteren van de natuurkwaliteit, o.m. door het wegnemen van knelpunten in milieucondities en ruimtelijke samenhang van de natuurgebieden.

Onderzoeken in welke gebieden klimaatverandering een negatieve impact op de natuurkwaliteit kan hebben en hiertegen maatregelen treffen (zie *Trends en Ontwikkelingen - Klimaatverandering*).

Natuurverbreding

Er is uitvoering gegeven aan de ambities van PS uit de Natuurvisie Zeeland met betrekking tot het vergroten maatschappelijke betrokkenheid bij de natuur en versterken relatie tussen natuur en economie, door:

- Samen met andere overheden, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties de ambities op dit vlak verder uitwerken in concrete doelstellingen (ook over hoe te bereiken en wie doet wat? – eventueel coördinatie / ondersteuning vanuit 1 centraal punt). Zaken die hierin meegenomen moeten worden zijn:
 - Koppeling van de biodiversiteitsopgave aan opgaven op het gebied van stedelijke en infrastructurele ontwikkelingen, klimaatadaptatie en -mitigatie, waterbeheer en waterveiligheid, energietransitie, de omschakeling naar een duurzame, volhoudbare landbouw en een circulaire economie, gezondheid, leefbaarheid en recreatie. Met betrekking tot verblijfsrecreatie wordt de filosofie van de Kustvisie doorgezet: "landschap produceren i.p.v. landschap consumeren".
 - Effectieve en efficiënte benutting van de krachten in de maatschappij (burgers en bedrijfsleven).

Hierbij kan meer profijt worden gehaald uit de verschillende Green Deals (afspraken waarmee vernieuwende initiatieven uit de samenleving ruimte krijgen: <https://www.greendeals.nl/>).

- Samen met betrokken maatschappelijke partijen te onderzoeken op welke manier vrijwilligerswerk in natuur en landschap ingezet en ondersteund kan worden. De twaalf provincies, groene organisaties (IVN, LandschappenNL, SoortenNL, BoerenNatuur, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten) en het ministerie van LNV hebben recentelijk het Actieplan De Groene Vrijwilliger opgesteld. In het actieplan staat omschreven hoe de partijen vrijwilligers beter willen ondersteunen en begeleiden. Ook moet het actieplan bijdragen aan een betere samenwerking tussen vrijwilligersorganisaties. De partijen voeren in de periode 2019-2021 een aantal acties uit. Daarnaast worden provinciale actieplannen ontwikkeld.
- Het uitvoeren pilots op vrijwillige basis voor bufferzones langs kwetsbare natuurgebieden. Hierin wordt bij de uitvoering door de landbouw rekening gehouden met natuur en andersom (evt. in combinatie met andere functies als klimaatmitigatie/-adaptatie, waterberging / -zuivering, recreatie, ruimtelijke adaptatie, educatie etc.).

Verder is samen met betrokken partijen uitvoering gegeven aan de acties voortvloeiende uit de bossenstrategie. Nu is nog niet precies bekend welke dat worden, maar in ieder geval worden een aantal afspraken uit het klimaatakkoord hier verder in uitgewerkt zoals:

- de realisatie van extra bos (of andere boombeplantingen) buiten het NNZ; zoveel mogelijk in combinatie met andere ruimtelijke ontwikkelingen op het vlak van woningbouw, bedrijventerreinen, landschappelijke inpassing, leefbaarheid, recreatie, water, klimaatadaptatie, biodiversiteit, etc.
- waar mogelijk en wenselijk aanplanten van bos binnen het NNZ.
- bij herziening van provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies regelen dat bij de realisatie van nieuwe wijken direct ook bos wordt gerealiseerd.
- kansen benutten om toepassen van hout, maaisel en andere natuurproducten uit het beheer van de groene ruimte in bv. bouw, grond-, weg- en waterbouw te vergroten (versterking koolstofvastlegging in de keten).

Met betrokken partijen (Zeeuws Bosoverleg) is een Zeeland-brede visie opgesteld waar in Zeeland bossen en andere vormen van houtige, opgaande beplanting gewenst zijn en waar niet (vanuit oogpunt van o.m. landschap, natuur, landbouw. Dit is een hulpmiddel bij het uitvoeren van de opgaven. Op de juiste plaats aangelegd kunnen bossen en bomen bijdragen aan de versterking van het natuurnetwerk en de biodiversiteit.

Natuurbeheer en –ontwikkeling door particulieren (buiten het natuurnetwerk) en door vrijwilligers wordt blijvend ondersteund via organisaties als SLZ en IVN. De Provincie blijft deze organisaties subsidiëren voor (o.a.) dit doel.

Ook bij initiatieven op het vlak van natuurverbreding is monitoring van belang. Leiden de initiatieven tot de gewenste ontwikkelingen of niet? De kennis moet vervolgens breed worden gedeeld zodat partijen hieruit lering kunnen trekken om zo nog efficiënter en effectiever aan de biodiversiteitsopgave te kunnen werken.

Natuurbeleving

In de Nota Natuurbeleving zijn de doelen en ambities op het vlak van natuureducatie, -promotie en -activiteiten in concrete doelen en beleidsstrategieën, in samenspraak met maatschappelijke partners, uitgewerkt en verwoord. De doelen voor 2030 zijn daarmee in beeld gebracht. De verwachting is dat in die periode de doelen voor de langere termijn (2050) al zijn gehaald. Voorwaarde daarbij is wel dat de begrote middelen voor de gehele termijn beschikbaar blijven.

Voortzetten van het beheer van de bestaande 2100 kilometer wandelnetwerk en boerenlandpaden.
Voortzetten van het beleid van de 90% toegankelijkheid/beleefbaarheid van de natuurgebieden.
Voortzetten subsidiëring van IVN, Nationaal Park Oosterschelde, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Terra Maris.

Uitvoering (tekst naar aanleiding van discussie op tweede gebiedstafel)
Welke partijen zijn nodig om de voorkeursoptie te realiseren en welke instrumenten kunnen daarvoor worden ingezet?

Rol overheid

Een daadkrachtige en betrouwbare overheid is een vereiste. Overheden moeten de durf hebben om duurzaam, bestendig beleid voor de lange termijn vol te houden en uit te voeren (en niet continue draaien en veranderen).

Er is de afgelopen jaren ook veel verbeterd. Vooral dankzij Wet- en regelgeving op het vlak van natuur en milieu hebben er sinds de jaren '70 toe bijgedragen dat er voor de natuur ook veel verbeteringen zijn opgetreden. Wat maar aangeeft hoe belangrijk goede wet- en regelgeving zijn.

Er is echter ook nog veel regelgeving die natuurinclusief denken en doen frustreert (bv. het puur vanuit oogpunt van goede doorstroming opgelegd regelmatig schonen van sloten). Dit moet anders.

In de samenleving leven veel ideeën die kunnen bijdragen aan de versterking van de biodiversiteit. Om verschillende redenen komen niet alle ideeën (even goed) van de grond. Overheden kunnen hier een rol spelen door partijen die elkaar zouden kunnen helpen bij elkaar te brengen of andere vormen van ondersteuning bieden.

Specifiek voor het ecologisch beheer van bermen en dijken is het belangrijk dat alle beheerders van bermen en dijken meedoen en hierin samenwerken en dit beheer ook continueren.

"Afdwingen" van de ambitie

Natuurinclusief denken en doen moet ook worden "afgedwongen". Je kunt het niet alleen mooi opschrijven en vervolgens achterover leunen en afwachten hoe het wordt opgepakt. "Afdwingen" in ruime zin. Dat kan ook positief. Handhaving en monitoring zijn belangrijk. Met alleen vrijblijvendheid / vrijwilligheid gaan we het niet redden. Stimuleren is ook een vorm van afdwingen. Financiële beloningen (bv. subsidies) zullen in veel gevallen toch nodig zijn, maar pas op voor de "perverse prikkel" van subsidies (voorkomen dat wanneer een subsidie stopt de maatregelen / de inspanning ook stopt). Belangrijk is dat investeren in biodiversiteit ook loont (ook zonder subsidie).

Financiering

Financiering is een belangrijk aandachtspunt (vooral gezien de financiële positie van gemeenten). Maar in dat opzicht is het juist belangrijk te beseffen dat er veel mogelijkheden zijn om natuur-/biodiversiteitsdoelen te verknopen met andere opgaven en doelen. Het zoeken naar slimme combinaties is essentieel voor een zo groot mogelijk doelbereik.

Benutten krachten in de samenleving

Benut de energieke krachten in de samenleving. Niet alles hoeft/kan door de overheid te worden opgelost. Van belang hierbij is dat partijen met ideeën / middelen elkaar opzoeken / bij elkaar gebracht worden (of: probleem en oplossing bij elkaar brengen). Elkaar opzoeken en verder helpen is de crux (als overheid moet je hier voelsprietten voor ontwikkelen en ondersteuning bieden). 1+1=3

Voorbeelden zijn: financiële burgerparticipatie (bv. samen natuurgebied "aankopen"), of boeren en natuurterreinbeheerders die samen een natuurgebied dusdanig beheren

dat dit niet langer stikstofgevoelig is, of benutten maaisel en snoeihout uit natuurgebieden voor organisch stof op landbouwpercelen.

Voor natuurinclusieve landbouw is het belangrijk om hierin als gebiedspartijen gezamenlijk met de landbouwsector op te trekken. De landbouw moet hier ook kansen zien (voordeel van verhoogde biodiversiteit in de bedrijfsvoering). Hoe krijgen we natuurinclusieve landbouw van de grond en welke rol moet de overheid hier in spelen? Agrariërs die natuurinclusief boeren kunnen misschien ook een rol spelen in het beheer van (aangrenzend) natuurnetwerk.

Draagvlak / urgentiebesef

Natuurinclusief denken en doen is nog niet zomaar gerealiseerd. Lang niet alle partijen zien nog het belang in van een gezonde biodiversiteit. Bewustwording en urgentiebesef (van het biodiversiteitsprobleem) zijn een noodzakelijke voorwaarde voor herstel biodiversiteit. Vergroting en effectuering van die bewustwording en die bereidheid om iets te doen is een belangrijk aandachtspunt. Hier kan de overheid een rol in spelen.

Ook hier geldt weer dat het belangrijk is om mensen te laten beseffen dat investeren in natuur/biodiversiteit ook in hun eigen belang is. Nadenken over hoe de eigen verantwoordelijkheid van eigenaren (overheden, eigenaren van huizen of bedrijven) gestimuleerd / verplicht kan worden. Voor iedereen (inwoners/ondernemers/overheden) moet gelden dat eventuele negatieve gevolgen van je handelen niet mag worden afgewenteld op de omgeving (in dit kader: de natuur)

Raakvlak met andere onderwerpen

*Welke onderwerpen uit andere bouwstenen zijn nauw verweven met dit onderwerp?
Wat is het effect van de voorkeursoptie op deze andere onderwerpen?*

Pleidooi om biodiversiteitsdoelstelling net als energietransitie (RES) in alle facetten van de economie en samenleving te integreren → natuurinclusief denken en doen.

De boodschap is: Natuurbeleid zien als integraal onderdeel van de samenleving en de economie. Ondanks de inzet van het huidige natuurbeleid loopt de biodiversiteit alleen maar verder terug. Door economie en natuur met elkaar te verbinden moet dat veranderen. Biodiversiteit is niet langer een zaak van sec natuurbeleid. Ons landbouwbeleid en economisch model zal mede moeten worden gestoeld op het verbeteren van de kwaliteit van onze leefomgeving. Dat vergt een integrale benadering en is een grote omslag in het denken en doen.

Dus bij alle bouwstenen kijken in hoeverre hierin de biodiversiteitsopgave meegenomen kan worden

Raakvlak met de Deltawateren

De Zeeuwse Deltawateren en de Voordelta (allemaal N2000) zijn dankzij hun geografische ligging en het waterrijke karakter, samen met de Waddenzee, een van de belangrijkste knooppunten op de route van veel trekvogels die zomers in het hoge noorden broeden. Een deel benut de Delta als tussenstation om te rusten en op te vetten voordat ze de reis naar Afrika voortzetten, andere soorten blijven hier overwinteren. De Delta is in internationaal opzicht ook van belang als broedgebied voor veel soorten kustbroedvogels zoals dwergstern, grote stern, strand- en bontbekplevier en kluut.

De Wester- en Oosterschelde zijn belangrijke kraamkamers voor vissen en kreeftachtigen. Sinds midden jaren '80 leven er in beide bekkens zelfs weer zeehonden en bruinvissen. De Oosterschelde kent een rijke en unieke onderwaternatuur. De Westerschelde is het laatste deltatwater van Nederland waar

nog sprake is van een open verbinding en een natuurlijke overgang van rivier naar zee. Dit "estuarium" is qua aard en omvang uniek in Europa.

Nergens in Noordwest-Europa is nog een meergeuldig deltawater van deze omvang aanwezig. Het

Verdronken land van Saeftinghe is een van de grootste schorgebieden in Nederland en het grootste

brakwaterschor van Noordwest-Europa en het Grevelingenmeer is het grootste zoutwatermeer in Noordwest-Europa.

Met de natuur en biodiversiteit van de Deltawateren is het echter slecht gesteld. De afzonderlijke Deltawateren kennen elk hun eigen ecologische problemen die met name het gevolg zijn van het wegvallen van de dynamiek of een veranderde dynamiek. Ook verstoring door recreatie is een belangrijke probleemfactor. De N2000 instandhoudingsdoelen voor veel soorten en habitats worden niet gehaald.

De staat van de natuur van de Zeeuwse Kustecosystemen valt buiten de scope van deze bouwsteen. Maar via deze bouwsteen vragen we hiervoor wel nadrukkelijk aandacht bij het opstellen van de Omgevingsvisie.

Veel buitendijkse natuur heeft bovendien een relatie met binnendijkse natuur. M.n. vogels die buitendijks foerageren broeden en/of overtuigen binnendijks. Daarnaast kan het zijn dat voor het herstel van de biodiversiteit en het behalen van de instandhoudingsdoelen in de (nabije) toekomst ook binnendijks oplossingen gezocht moeten worden.

Raakvlak met de KAS (klimaatadaptatiestrategie)

Door de verwachte verdere opwarming van het klimaat en langduriger perioden van droogte bestaat in sommige natuurgebieden een verhoogd risico op natuurbranden. Behalve dat er mooie natuur verloren gaat, vormt een brand ook een bedreiging voor dieren in de natuur. Dat kan zoveel mogelijk worden voorkomen door risicovolle (mogelijk brand veroorzakende) activiteiten en ontwikkelingen te weren uit voor natuurbrand gevoelige terreinen. Dit geldt ook voor kwetsbare activiteiten en ontwikkelingen, bv. geen verblijfrecreatie middenin brandgevoelig natuurgebied. Op z'n minst zou moeten worden voorzien in goede vluchtroutes en goede routes voor brandbestrijding. Waar de natuurwaarden dat toestaan zou ook bij beheer en inrichting van natuurgebieden rekening gehouden kunnen worden met dit risico.